

Csizmadia Ervin–Kiss Róbert

Politikai fejlődés: a múlt fogalma vagy jelen alternatív magyarázata

Absztrakt

A tanulmány egy az 1960-as években népszerű, majd később háttérbe szoruló diszciplínával, a politikai fejlődéssel foglalkozik. A dolgozat első részében a szerzők bemutatják az irányzat kialakulásának körülményeit és gondolati jellemzőit. A második részben egy 21960-as években megjelent híres tanulmánykötet kerül a középpontba, amely a pártok és a politikai fejlődés kapcsolatáról szól. Ebben a részben a szerzők rámutatnak, hogy az 1960-as és 70-es években a pártok szerte a világon fontos szerepet töltek be a nemzetépítésben és feladatot vállaltak egy új típusú demokratikus politikai kultúra kialakításában is. A dolgozat záró részében a szerzők arra jutnak, hogy a politikai fejlődés irányzatának szemléleti keretei a 2020-as években is alkalmazhatóak és felhívják a figyelmet, hogy a politikatudomány történetében vannak még fehér foltok.

Kulcsszavak: politikai fejlődés – pártok – politikai kultúra

Abstract

The essay focuses on the discipline of political development which was popular in the 1960s but later was replaced in popularity by other trends. In the first part of the essay, the authors show the circumstances of development and the theoretical characteristics of the discipline. In the second part, focus is placed on a collection of essays published in the 1960s about the relationship of parties and political development. The authors point out in this section that in the 1960s and 70s, parties all over the world played an important role in nation building and creating a new type of democratic political culture. In the final part of the essay, the authors conclude that the theoretical frameworks of the discipline of political development can be used in the 2020s as well, and call attention to the fact that there are plenty of blind spots in history.

Keywords: political development – parties – political Culture

I. Bevezetés

A politikai fejlődés fogalma az 1960-as és 1970-es évek egyik legnépszerűbb politikatudományi kategóriája volt. Könyvek és tanulmányuk sokasága jelent meg a témában, bizonyítva, hogy a politikatudósok akkoriban univerzális magyarázóelvként tekintettek rá.

Később, az 1980-as évektől kezdődően azonban a fogalom népszerűsége nagymértékben megcsappant, köszönhetően annak, hogy közeledve az 1990-es évekhez másfajta magyarázatok jelentek meg, amelyek nem kis részben éppen a politikai fejlődés elméletével szemben fogalmazták meg önmagukat. Ezek között az új elméletek között az egyik legéletképebb a tranzitológia volt, amely nem véletlen vált az átmenet és a demokratizálás ideológiájává. Erre a váltásra azért kerülhetett sor, mert az 1980-as évek végén immár nem volt reális cél a két világrendszer egymás mellett élése és eltérő pályákon történő politikai fejlődése. Épp ellenkezőleg: olyan elméletre volt szükség, amely túllép a két világrendszer párhuzamos politikai fejlődésén és innentől csak az egyik (a nyugati demokrácia) világméretű győzelmét hirdeti. A tranzitológia népszerűségével a politikai fejlődés irányzata lehanyaglott, s nem állíthatjuk, hogy bő három évtized után visszanyerte volna régi rangját.

Az alábbiakban mi mégis a politikai fejlődés iskolájával foglalkozunk. Tesszük ezt azért, mert úgy véljük, hogy mindez három okból is haszonnal kecsegtet. Az első, hogy a politikai fejlődés iskolájának bemutatása önmagában is érdekes. A második az, hogy önmagán túl napjaink értelmezéséhez is nyerhetünk belőle tanulságokat. Végül érdekes lehet ezt az irányzatot elhelyezni a politikatudomány történetében, azaz a vizsgálat erős tudománytörténeti karakterrel is bír.

Tanulmányukban természetesen nem törekszünk arra, hogy valamiféle teljes képet adjunk az 1960-as és 70-es évekről. Az átfogóbb megismerése érdekében ajánljuk az olvasónak a téma nemzetközi és hazai irodalmát (CSIZMADIA, 2015, 2016, 2017). De azért az 1. fejezetben igyekszünk röviden definiálni a politikai fejlődés fogalmát, illetve azt a közeget, amelyben ez az iskola kiforrálódhatott. Ezt követően a 2. fejezetben egy nagyon fontos 1966-os könyv kerül terítékre, a Joseph LaPalombara és Myron Weiner által

szerkesztett *Political Parties and Political Development*, mely az irányzat egyik meghatározó köteteként tartható számon, és nem mellesleg a kötetben szereplő tanulmányokat kivétel nélkül olyan tudósok írták, akik a korszak krémjéhez tartoztak. E könyv tanulmányai a kortárs kutatásokkal ellentétben nem a politikai pártok reprezentatív funkciójára, alkalmazkodóképességükre vagy stabilizáló szerepére fókuszáltak, hanem törekedtek új szempontok megvilágítására. Kiemelten foglalkoznak a pártok és pártrendszerek potenciális szerepével kapcsolatban a dinamikus politikai változások és fejlődés kezdeményezésében, kezelésében és megszilárdításában. Ezen szempontok pedig világ szinten kerülnek vizsgálat alá – USA, Törökország, Latin-Amerika, Afrika stb. A tizenhárom tanulmányból álló kötet, tehát tartalmaz olyan írásokat melyek kifejezetten csak egy országra fókuszálnak, valamint olyanokat, melyek nagyobb régiókra, illetőleg vannak kifejezetten a pártokat általánosságban vizsgáló munkák is. A földrajzi, valamint a pártok és pártrendszerek szerepét illetően is rendkívül széleskörű tanulmányokat követően, a szerkesztők konklúzióban igyekeznek összefoglalni a legfontosabb megállapításokat.

Tanulmányunk végén megfogalmazzuk azt, hogy a mai politikai közélet sajátos alakulása és a nemzetközi hidegháborús fejlemények miatt a politikai fejlődés szemléletmódjának alkalmazása hasznos segítség lehet. A dolgozat –még egyszer hangsúlyozzuk– tudománytörténeti alapvetésű. Megírásával szeretnénk kifejezni elkötelezettségünket a politikai fejlődés, mint elméleti irányzat és a tudománytörténet, mint a politikatudomány fontos aldiszciplínája iránt.

II. Egy „elfeledett” paradigma: politikai fejlődés

Mielőtt rátérünk tanulmányunk vizsgálandó alapkönyvének – és a belőle levonható tanulságok – részletes tárgyalására, szükséges, hogy elhelyezzük a politikatudomány univerzumán belül. Kiindulópontunk politikatudomány-történeti: a politikatudományon belül az 1960-as és az 1980-as évek között meghatározó szerepet töltött be a *politikai fejlődés* iskolája, amelyet azonban az 1980-as évek második felében kiszorított egy másik irányzat: a tranzitológia. Ettől kezdődően bekövetkezett az, amit a tudománytörténet csak bánhat: a politikai fejlődés iskolája szinte nyomtalanul eltűnt. Mi a mellett szeretnénk érvelni, hogy bármennyire is szükségszerű volt a két paradigma közötti váltás a 80-as évek végén (hiszen a tranzitológia lett az átmenet ideológiája), az már nem volt szükségszerű, hogy a politikai fejlődés iskolája által felhalmozott rengeteg tudás is veszendőbe menjen.

III. A politikai fejlődés előtti politikatudományi hagyomány kritikája és a politikai fejlődés diszciplína genezise

Ha szeretnénk röviden bemutatni a politikai fejlődés diszciplínáját, azzal kell kezdenünk, hogy az 1960-as évek elején, a politikai fejlődés irányzatának megjelenése előtt a politikatudományon belül egy erősen *intézmény- és jog-centrikus* mainstream uralkodott. 1964-ben írott áttekintésében Robert A. Packenham például a politikai fejlődés kutatásának öt különböző irányzatáról ír s az öt irányzat közül az egyik a nyugat-európai fejlődés hosszabb trendjeit vizsgáló „alkotmányos fejlődés” irányzata.¹ Értelmezésében ez az irányzat uralta az elmúlt száz évben a politikatudomány szemléletét, s a tudósok az alkotmányos kritériumokat (hatalmi ágak

¹ Az öt dimenzió: 1. Törvényi-alkotmányos; 2. Gazdasági; 3. Adminisztratív; 4. Társadalmi; 5. Politikai kultúrabeli. Az öt irányt öt magyarázattípust jelent arra vonatkozólag, hogy mely tényezőknak van kiemelt szerepe a politikai fejlődésben. Lásd: Packenham, 1964: 108-120.

elválasztása, egyéni szabadságjogok biztosítása) figyelembe véve minősítettek fejlettnak vagy fejletlennek egy országot.

A „rég” intézményes megközelítés kritikáját adja Martin R. Doornbos is, amikor rámutat az intézmények környezetét alkotó, de messze elhanyagolt terület, a *társadalom* vizsgálatára (DOORNBOS, 1970:95). Az állam-társadalom dichotómiában a politikai fejlődés teoretikusai egyértelműen a társadalomra voksolnak, s – szemben a régi politikatudománnyal – kiemelt fontosságúnak tekintik a *nem politikai* elemek vizsgálatát (uo.) A szerző nyíltan ki is mondja, hogy nem elég a politikai szuperstruktúrák vizsgálata; a politikai fejlődés koncepciójának tartalmasságát, újdonságát az adja, hogy a fejlődés kategóriáját kiterjeszti a társadalomra, a tömegekre, az emberekre (uo.).

Már a fentiekből is látszik, hogy az addig mainstreamnek tekinthető intézmény-centrikus elmélet inkább a fejlett – főként angolszász – nyugatra volt kidolgozva, s ebben az elméletben még nem nagyon volt helye az angolszász Nyugat-Európán kívüli kisebb nyugati országoknak, továbbá az Európán kívüli világnak. Az a gondolkodási forradalom, amely a politikai fejlődési iskola paradigmává válásához vezetett, mindkét hiányosságot pótolni próbálja. A kisebb országok kutatása elsősorban Stein Rokkan és Arend Lijphart munkásságában ölt testet (ROKKAN, 1958; LIJPHART, 1969 – ezekkel most nem foglalkozunk); az Európán kívüli új tendenciák vizsgálata pedig újfajta (nem lineáris-univerzális fejlődés-elméletek kidolgozására ösztönzi a kutatókat (ezekkel viszont röviden foglalkozunk.)

A 60-as évek elejétől az évtized végéig szétterjedő irányzat döntően két kérdésre koncentrált. Az egyik: vajon a gyarmati sorból felszabaduló országok demokráciái (már ahol az lett) és ezen belül intézményei, társadalmi, gazdasági lehetnek-e *olyanok*, mint a fejlett nyugat-európai demokráciák? A másik: vajon ha a nyugati fejlődésben a liberális demokrácia a sarokpont, akkor az új országokban melyik elem, a liberalizmus vagy a demokrácia van-e főlényben?

Ami az intézmények kérdését illeti: a politikai fejlődés teoretikusként nálunk alig ismert (ellenben a demokratizáció hullámai révén ismert) Samuel P. Huntington nagyon érdekes összefüggésre hívja fel a figyelmet. Ez pedig a politikai fejlődés irodalmában kulcskérdésnek számító (gazdasági, társadalmi) modernizáció és az intézmények *egymáshoz való viszonyának*

kérdése. Az 1989 utáni átmenetek szempontjából is nagyon tanulságos az, amit a modernizálódó országok „intézményes hanyatlásáról” mond. Könnyen lehet ugyanis – mondja -, hogy a kettő nem párhuzamos pályán fut, vagy nem egymást erősíti. A szerző nagyon is el tudja képzelni a fejlődő országok intézményes hanyatlását, sőt egyes országok politikai degenerálódását, s ezt a túlságosan gyors *társadalmi* modernizáció árának tekinti (HUNTINGTON, 1965:407). Három évvel ez után a tanulmány után Huntington már könyvformában is ráerősít erre (Huntington, 1968), amikor kifejezetten cáfolja, hogy a gazdasági fejlődés automatikusan politikai fejlődéshez, illetve a modernizáció automatikusan stabilitáshoz vezet (lásd erről: HAGOPIAN, 2000:889-890). Ebből két következtetés is adódik. Az egyik az, hogy bár az irányzat képviselőinek többsége sokat várt a gazdasági és társadalmi modernizációtól (LIPSET, 1959; CUTRIGHT, 1963), s akadtak olyanok is, akik (mint Huntington) már a 60-as években jelezték, hogy egy dolog a modernizáció (amely sok tekintetben szükséges) és egy másik a politikai stabilitás. A másik következtetés éppen ehhez a fogalomhoz kapcsolódik. A politikai fejlődés irodalom bizonyos szerzői – köztük Huntington is – levonják azt a következtetést, hogy az új államokban a rendet és a stabilitást *nem azok a tényezők* hordozzák majd, mint a fejlett országokban. A fejlett országokban a stabilitás alapja a politikai rendszer alapjait övező társadalmi és politikai és elit-konszenzus (Lásd erről: MANN, 1970) De mi van azokban az országokban, ahol nincsenek ilyen „konszenzusképes” elitek s a társadalom is nagyon sok részre van szabdalva? Ilyen államokban (mondja Huntington) a *politikai hatalomnak* lehet meghatározó szerepe a rend megteremtésében és a stabilitás fenntartásában.

Ugyanakkor Huntingtonnak a társadalmi „determinációról” írott 1968-as művével kezd visszatérni a hangsúly az intézményekre és az elitekre és magára a politikai fejlődés folyamatára, illetve az abban rejlő, olykor esetleges, de semmiképpen sem determinisztikusan jelen lévő elemekre. Nem véletlen, hogy Hagopian az 1970-es évek legproduktívabb komparatív politikai innovációjának a korai 60-as évek „szociológiai determinizmusának”

elutasítását és a politikai intézmények újrafelfedezését tekinti (Hagopian id. mű: 893).²

IV. Politikai fejlődés és demokraciáelmélet: nyugatos és nem nyugatos demokraciák

Egy másik fontos elméleti irány a nyugati és a nem nyugati országok közötti különbségtétel. Ezen irányzat egyik legaktívabb szerzője ebben a korszakban Lucien Pye, aki 1958-as „megalapozó” cikkével (PYE, 1958:468-486) kísérletet tesz a nyugati és nem nyugati politikai folyamatok közötti különbség számbavételére, pontosabban a *nem nyugati* politikai modell elemeinek leírására. Ezek az elemek egytől egyig azt vannak hivatva bemutatni, hogyan és miért tér el a nem nyugati országok politikai szerkezete a nyugatitól, s ha elolvassuk a szöveget, akkor csakis az lehet a következtetésünk, hogy ilyen alapszerkezetre nyugati típusú liberális demokrácia természetes módon nem építhető rá. Egyetlen elemet kiragadva a Pye által vizsgált tizenhét ismerv közül: *társadalmi integrációhiány*. Pye ennek kapcsán az egész politikai folyamat természetét vizsgálva azt állapítja meg, hogy – ellentétben a nyugat-európaival – ezen országokban nincs *egy* reprezentatív politikai folyamat, hanem sokkal inkább alig összekapcsolódó politikai folyamatok vannak, ami lehetetlenné teszi egy olyan állampolgári közösség kialakulását, mint Nyugat-Európában. (PYE, 1958:474).³

Mai olvasatban már az is meglepőnek tűnhet számunkra, hogy a korabeli szakirodalom milyen éles megkülönböztetést tesz *nyugati* és *nem nyugati* demokraciák között, de meglepetésünk talán még nagyobb lesz, ha

² Érdemes figyelni a két paradigma (politikai fejlődés és tranzitológia) ellentétes mozgási logikájára. A politikai fejlődés az 1960-as években a „régii” politikatudomány intézményes és alkotmányos alapvetésének elutasításával és a társadalom, a környezet centrumba emelésével indul. Más a mozgásirány a tranzitológiai paradigmában: itt az átmenet idején egyértelmű az alkotmányos demokrácia érvényesítése, a liberális karakter (noha a folyamatot demokratizálódásnak szokás nevezni), s az időben előre haladva egyre nagyobb igény mutatkozik a társadalmi szempontok érvényesítésére.

³ A politikai fejlődés és a politikai integráció témája a 60-as évek egyik slágertémája. Lásd erről: Weiner, 1965. Weiner írása az *Annals of the Academy of Political and Social Science* témáról szóló tematikus számban jelent meg. Lásd még: Mann, 1970.

megnézzük az imént jelzett másik dimenziót, a liberalizmus-demokrácia nexust is. Merthogy itt nagy változást tapasztalhatunk az 1960-as és az 1990-es évek összevetésében, hiszen míg az utóbbiban a *liberalizmus* a demokrácia meghatározó eleme, addig az előbbiben a *demokrácia*. Ahhoz, hogy ezt értsük, visszautalunk arra, amit fentebb írtunk: az 1960-as évek politikatudománya éppen az intézmény-centrikus politikatudománnyal szemben szerveződik meg, s az intézményekkel szemben a társadalom, a nép, a politikai részvétel szerepét hangsúlyozza. Egyáltalán nem logikátlan tehát, hogy nem annyira a liberális, mint inkább a demokratikus elem fontosságára fókuszál. A jogi és intézményi „szuperstruktúrák” vizsgálata helyett tehát a társadalom vizsgálata kerül fókuszba. Mindezt a változást jól reprezentálja Raymond F. Hopkins, aki megemlíti, hogy a korszakban felül kell bírálni a fejlődés hagyományos (alkotmányos) indikátorait, s olyanokat kell a helyükbe állítani, mint „részvétel a döntéshozatalban” vagy a „jólét megteremtése” (HOPKINS, 1969:71).⁴

Vannak persze további kritikus hangok is. Az ismert fejlődés-kritikus, Gilbert Rist szerint például a politikai fejlődés nem más, mint egy „modern mítosz” (RIST, 1990). Ugyanő egy másik írásában azt állítja, hogy itt egy hidegháborús gondolati konstrukcióról van szó: a hidegháború alatt a nagyhatalmak semmiben nem értettek egyet, kivéve azt a mágikus szót, hogy „fejlődés”, amely összebékíti a szembenálló feleket (RIST, 2007:486). Vannak ennél még keményebb kritikák is, amelyek az irányzat politikai jellegére utalnak. Mark Kesselman a politikai fejlődés vezető teoretikusairól írott recenziójában rámutat: az irányzaton belüli egyik kulcsfogalom, a „fejlődés-adminisztráció” nem más, mint a hivatalos amerikai külpolitika meghatározó iránya (KESSELMAN, 1973:141). A recenzens nem is tudományos

⁴ Külön téma lehetne, de ebbe külön nem megyünk bele: a politikai fejlődésre vonatkozó indikátorok kérdése. Az irányzat kutatói kezdetűl igyekeznek egzakttá tenni kutatásaikat, bár a legtöbbjüknek – ahogy már utaltam rá – ez nem sikerül, és sokszor impresszionista ideológusoknak nézik őket. Phillips Cutright például már egészen korán, 1963-ban egy „politikai fejlődés index” kimunkálását szorgalmazza 77 független nemzetet vizsgáló összehasonlító tanulmányában. Egyik fontos megállapítása, hogy a fejlett és a fejletlen nemzetek közötti különbség egyik fokmérője az intézmények komplexitása. A fejlett országoknak sokkal komplexebb és specializáltabb intézményei vannak, mint a fejletleneknek. Lásd: Cutright, 1963: 255. A politikai fejlődés mérése később is fontos téma, főképpen a specifikusan a politikai fejlődéssel foglalkozó folyóiratokban. Lásd erről például a *The Journal of Development Studies* 1972. 3. számát, abban különösen Taylor (1972) cikkét.

tanok szerzőinek, hanem ideológusoknak tekinti a politikai fejlődési iskola sztár-szerzőit, Lucien Pye-t, Samuel Huntington-t, Leonard Binder-t, Joseph LaPalombara-rát és másokat.

IV.1. A fénykor: fejlődéselvű politikatudományi konszenzus az 1970-es években

De a kritikákon túlmenően érdemes megnéznünk a politikai fejlődés paradigmájának egy másik dimenzióját, azt, amelyik a nagyhatalmi konstellációkat vizsgálja. Ezt az irányzatot az aktuális világrendet mozgató és fenntartó elvek elemzése érdekli. A politikai fejlődés fentebb bemutatott irodalma csupán a gyarmati létből felszabaduló országok körére koncentrált, azonban az irodalom egy másik ágának figyelme arra is kiterjed, hogy a fentebb bemutatott nemzeté válási, felszabadulási folyamat milyen nagyhatalmi konstellációban, milyen geopolitikai szituációban történik. Ez a szituáció nyilvánvalóan a hidegháború. Témánk szempontjából ez azt jelenti, hogy a felszabadulási folyamatok korántsem egyformán hatnak a két világrendszer fő tényezőire. Ott, ahol az Egyesült Államok és a Nyugat volt a gyarmatok fő védnöke, megindulhat a demokratizálás. Ott, ahol a Szovjetunió a vezető hatalom, nem lehet reális esély a demokratizálásra.

De hogy egy paradigma mi mindenre – például a geopolitika fogalmának újraértelmezésére is – képes, arról Immanuel Wallerstein tájékoztat minket. Ő ugyanis a politikai fejlődést geopolitikai ideológiává emeli, amikor „developmentalista konszenzusról”, a konszenzus „mindenre kiterjedő” legitimáló erejéről beszél (WALLERSTEIN, 1992:524), s azt már a 20. század elejétől eredezteti. Nem azt állítja tehát, hogy a nemzetközi viszonyok átalakulásában az 1960-as évek elején történő dekolonializáció a döntő – azt ugyanis egy szélesebb és rég óta tartó konszenzus részének tekinti. Wallerstein szerint a 20. század elején világpolitikai szereplővé emelkedő két nagyhatalom kezdettől *ugyanúgy* képzelel el saját történelmi szerepét: a perifériáknak a centrumhoz történő integrálásával (WALLERSTEIN, 1992:518). Az eszközök tekintetében persze különbségek vannak, merthogy a wilsonizmus alkotmányos, a leninizmus forradalmi úton képzelel el a perifériák világrendszerbe történő integrálását. De abban azonosak, hogy ebben az integrálásban a *nemzeti* kereteknek szánnak meghatározó szerepet.

Ráadásul – folytatja a szerző – mindkét oldal stratégiája rugalmas: ahogyan a békés dekolonializáció nem elfogadhatatlan a leninizmus, úgy a forradalmi nacionalizmus sem kizáró ok a wilsonizmus számára (Uo.: 520). A kétféle ideológiai keretben megjelenő paradigma lényege már a két háború között is a fejlesztés, de ez a politika igazából a 2. világháború után válik közmegegyezés tárgyává, hogy aztán elérjünk az 1970-es évtizedig, amit az ENSZ a „fejlődés évtizedeként” határoz meg (Uo.: 523). Ebben az interpretációban tehát a politikai fejlődés, mint egy univerzális politikai paradigma jelenik meg, s ez azért érdekes, mert más szerzők a politikai fejlődés kapcsán hajlamosak *prekondicionisták* és *univerzalisták* vitájáról beszélni, s ebben a politikai fejlődés irányzatának képviselői inkább a prekondicionista oldalon állnak, azt hirdetve, hogy a demokráciák bevezetéséhez komoly társadalmi és gazdasági előfeltételek szükségesek (BERMAN, 2007). Wallerstein azonban a politikai fejlődés irányzatának fősrát is univerzalistának látja. Ezzel pedig más véleményt képvisel, mint azok a szerzők, akiket rövidesen bemutatunk, s akik valóban azt mondják, hogy az 1960-as évek elején, az új nemzetek megjelenésének idején nincsenek univerzális megoldások, hanem minden országnak a saját fejlődési hagyományai alapján kell fejlődnie.

Viszont ez a developmentalista konszenzus a 70-es évektől elenyészik, s a kutatók a továbbiakban már nem tartják kielégítőnek a tudományos status quót. Wallerstein azt mondja: ebben a visszaszorulásban nagy szerepe van 1968-nak, ami „egy csapásra kipukkasztotta a wilsonizmus és a leninizmus konszenzusát és ez által az egész developmentalista ideológiát” (Uo.: 525). Szerinte az elkülönült nemzeti fejlődésre épülő ideológia – inkább szimbolikusan, semmint ténylegesen – ekkor, szenved először vereséget, hogy aztán az 1980-as évek elején-közepén már a valóságban is sorra megbukjanak a fejlesztő típusú latin-amerikai katonai diktatúrák s ennek következményeképpen egyre nagyobb igény mutatkozzék egy univerzális demokrácia-csomag kialakítására a térség országai számára. (Uo.: 527).⁵

A kiváló olasz politikatudós, Gianfranco Pasquino egyértelműen fogalmaz: a politikai fejlődés irányzatának „uralmát” épp a demokratizálódás idején

⁵ A demokratizálódás természetesen már korábban elkezdődik, Dél-Európában, a 70-es évek közepén. De ezekkel a tanulmány kevésbé foglalkozik.

létrejövő tranzitológia törte meg, s tette a politikai fejlődés koncepcióját egy csapásra elfeledetté. (PASQUINO, é.n.).⁶

De vajon mit is jelent ez az elfeledés? S érvényes-s Pasquino megállapítása arra az időszakra, amikor már a politikai fejlődés kritikájaként felfogható tranzitológián is túl vagyunk? Tételünk az, hogy napjaink perspektívájából nézve egyáltalán nem irreleváns az 1960-as és 1970-es évek narratívája. A továbbiakban a korszak egyik alapkönyvének elemzésével igyekszünk ezt az állításunkat igazolni.

IV.2. Politikai pártok és a politikai fejlődés

A politikai fejlődés egyik eklatáns könyve (LAPALOMBARA-WEINER, 1966) tehát a politikai pártok és a politikai fejlődés viszonyára fókuszál, mely jól mutatja, hogy a pártokra, mint a politikai fejlődést meghatározó faktorra is tekintettek. A korszakban az érdeklődés az alkotmányos intézmények és kormányzati struktúrákon túlra is elkezdett kiterjedni, s megjelent az igény a pártok vizsgálatára is (PYE, 1966). E változás pedig nagyban fellendítette a politika dinamikus oldalával foglalkozó kutatások megjelenését. Azonban eleinte a pártok és pártrendszerek a reprezentatív, stabilizáló funkciójuk vagy épp az alkalmazkodó képességük volt a fókuszban, ezzel szemben az alábbi fejezetben bemutatásra kerülő könyv eltérő utat jár be és a valódi nóvuma, hogy a szerzők a politikai pártok és pártrendszereket szerepét vizsgálták a dinamikus politikai folyamatokban – legyen szó akár totalitárius akár demokratikus rezsimről (PYE, 1966). A könyv tanulmányai összefoglalva a következő szempontok szerint kerülnek bemutatásra. Először a politikai pártok és a politikai fejlődés viszonyát elemezzük, majd sor kerül a pártok nemzetépítésben játszott szerepére – e szempont azért is lehet különösen érdekes a jelenkor olvasóinak mert kitűnően fémjelzi a '60-as évek nemzetállami keretben való gondolkodását. A fejezetet pedig az egyik szerkesztő – Joseph LaPalombara – négy évtizeddel később írt tanulmányának áttekintésével zárjuk, melyben választ adunk arra, miként változott a pártok és pártrendszerek szerepe, valamint, a politikatudomány megközelítése velük kapcsolatban.

⁶ Pasquino írása az IPSA Paper room-jában jelent meg.

IV.3. A pártok és a politikai fejlődés kapcsolata

A politikai fejlődés és pártok viszonyának vizsgálatához elengedhetetlen a két fogalom definiálása. Az előbbi meghatározásával kapcsolatban a könyv korábbi a politikai fejlődés iskolához tartozó írások definícióit veszi alapul és nem bocsátkozik részletes bemutatására. A pártok mibenlétét illetően viszont igyekszik átfogó és egzakt képet adni. Ahhoz, hogy egy szerveződésre pártként tekintsünk négy kritériumnak kell megfelelni:

1. Folytonosság – a szervezet lélettartama nem függ a jelenlegi vezetők lélettartamától
2. Valódi szervezethez, rendszeresített kommunikáció a helyi és országos szintű egységek között
3. Vezetők célja nem csupán a döntések befolyásolása, hanem a döntési hatalom megszerzése és megtartása
4. Követők és tagok gyűjtése – a szavazáson való eredményességhez

Az alábbi szempontok alapján világos, hogy a pártok először a 19. században tűntek csak fel, ugyanis a korábbi nemesi tömörülések a beágyazottságuk és hosszútávú terveik nélkül nem tekinthetők pártoknak. (LAPALOMBARA-WEINER, 1966/a)

A pártok és a politikai fejlődés kapcsolata azért különösen izgalmas mert a két jelenség az előbbi megjelenését követően állandó kölcsönhatásba került egymással – valamint kijelenthető, hogy a politikai fejlődésben végbement változások hívták életre a pártokat. A pártok és pártrendszerek fejlődése tehát kéz a kézben jár a politikai fejlődéssel. A demokratikus hagyományok és politikai rendszer megalapozásához is elengedhetetlen a pártok jelenléte és a folyamat beteljesülésében is esszenciálisnak tekinthetőek, azonban érdekes módon a totalitárius rendszerekben szintén legalább ennyire meghatározó szerepük van – gyakran például a demokratikus rendszer lebontásában, vagy az antidemokratikus rendszer fenntartásában (NSDAP Németországban, vagy a Kínai Kommunista Párt) (LAPALOMBARA-WEINER, 1966/a) Fontos azt is megjegyezni, hogy ezen diktatórikus rezsimekben szintén nem csak az uralkodó párt létezett – ugyan a többi párt el volt nyomva – de ellenzéki erők is működtek.

A pártok eredetéről illetően három féle megközelítés is született: az első – intézményi megközelítés – mely a parlamentek megjelenésével hozza összefüggésbe a pártok kialakulását, a második – historikus megközelítés – szerint az új fajta kihívások és válságok hívták életre, míg a harmadik csoport – a fejlődés elméletek szerint – a pártok egy hosszú fejlődési folyamat eredményeképp jöttek létre. Az egyes szemléletek alkalmasak egy-egy országban leírni a pártok és pártrendszerek kialakulását, azonban általánosan mindegyik országra nem alkalmazhatóak. (LAPALOMBARA-WEINER, 1966/a) Ezzel szemben, minden államban, a pártok megjelenése és fejlődése szoros összefüggésben van a politikai rendszer komplexitásával és a modern társadalom megjelenésével. Ahogyan egyre komplikáltabbá vált a politikai rendszer megszervezése és működtetése úgy növekedett az igény szervezetek létrehozására, melyek a folyamatok lebonyolítását képesek voltak ellátni. A szerzőpáros úgy fogalmaz, hogy a pártok felemelkedése akkor kezdődött meg, mikor a királyi vagy hercegi udvar kapacitásai nem voltak elegendőek a feladatok ellátására, s ez generálta a különböző szervezetek és a szélesebb bürokrácia létrehozását. A politikai fejlődés tehát maga után vonta az állam összetettségét, ami a pártok iránít igény, majd azok szerepének növekedésével is járt. Az világos tehát, hogy az államnak egyre több feladatot kellett ellátnia és ezért szüksége volt a pártokra, azonban botom-up folyamatok is elősegítették az előretörésüket. A modern társadalomban ugyanis a tömegek számára alapvető igénnyé vált a döntéshozatali folyamatokban való részvétel, s ez maga után vonta a pártokba szerveződést (LAPALOMBARA-WEINER, 1966/a).

Duverger állításával szemben a parlamentek és választási rendszerek megjelenését nem tartják a szerzők erős befolyással bíró faktornak a pártok megjelenésében, mert az Európán kívüli világban – például a nemzeti mozgalom Indiában – már a parlament létezése előtt kialakultak. Ellenben az ideológiák kifejezetten generáltak a pártok megjelenését, például a 19. századi szocialista mozgalmak számára alapvető jellemző volt a pártban való gondolkodás így az ideológia követői rendszerint pártokba is szerveződtek. Olykor pedig éppen egy adott ideológiával való szembenállás hatott ösztönzően – mikor a pártszerveződés motorja az „ellenséges” ideológia elleni küzdelem volt (LAPALOMBARA-WEINER, 1966/a).

Miután kölcsönhatásról beszélhetünk a pártok kialakulása és fejlődése, valamint a politikai fejlődés között, érdemes megemlíteni a pártok hatását a politikai fejlődésre is, ilyen például a szekuláris intézmények visszaszorulása. Azért is célszerű a kölcsönhatás kifejezést használni mert az egyes változások mindkét jelenség esetében gyakran generál újabb és újabb fordulatokat a másik félben is. A kölcsönhatás legjobban talán a választójogi változások kapcsán mutatható ki leginkább. A példa könnyebb érthetősége érdekében fontos megjegyezni, hogy megkülönböztethetünk egymástól a politikai elit által létrehozott „initially created” és a politikai eliten kívül szerveződött „externally created” pártokat (LAPALOMBARA-WEINER, 1966/a). Előbbiek a választójog kiterjedésének növekedésével belekényszerültek abba, hogy több helyi szervezetet hozzanak létre és elinduljanak a tömegpárttá alakulás útján – tehát a politikai fejlődés kényszerítette a pártokat a változásra, s az erre adott reakciójuk pedig meghatározta a pártrendszer is. Utóbbiak esetében pedig a választójog további kiterjesztése és az általános választójog bevezetése volt a cél, hiszen jellemzően olyan tömegpártok melyek egy ideológia terjesztésével jelentős bázist alakítottak ki az alsóbb rétegek körében – itt pedig egyértelműen látható a pártok hatása a politikai fejlődésre (LAPALOMBARA-WEINER, 1966/a).

1 Táblázat:

„Kívülről” és „belülről” létrehozott pártok hatásai
a politikai fejlődésre

	Kiindulási pont	Motiváló tényező	Cél	Eredmény	Hatások
„Externally created parties”	Elit körében népszerű, alsóbb rétegek körében nem népszerű	Választójog kiszélesedése, tömegbázis építése	Népszerűség növelése az alsóbb rétegek körében	Tömegpárttá váló alakulás	Politikai fejlődés hat a pártfejlődésre
„Initially created parties”	Azok körében népszerű, akik nem választhatnak	Döntéshozatalba a való beleszólás, alsóbb rétegek képvisellete	Választójog kiterjesztése	Tömegdemokrácia és általános választójog megjelenése	Pártfejlődés hat a politikai fejlődésre

Forrás: Szerzők által készített táblázat
LaPalombara -Weiner, 1966/a alapján

A fentebb említett tényezőkhöz túlmenően a szerzők – kissé általánosító megfogalmazása alapján – a pártok felemelkedése két okból fakad. Az egyik ok az állampolgárok attitűdjében végbement változás lehet,⁷ mely szerint joguk van döntéshozatali folyamatokat befolyásolni. A másik ok pedig abban áll, hogy a politikai elit egy része a hatalom megszerzése vagy megtartása érdekében igyekszik a lakosságot egyre inkább bevonni a politikába és a támogatását elnyerni, még ha azok nem is feltétlenül vettek részt addig a politikában (LAPALOMBARA -WEINER, 1966/a).

A könyv utolsó fejezete igyekszik összefoglalni térben és időben nagy ívet leíró tanulmányok alapján, azokat a hosszútávú folyamatokat meghatározó aspektusokat, melyekre kiemelt hatással voltak a pártok. Az első ilyen szempont a politikai részvételre való hatásuk, mely esetében – ahogy említettük – eleinte a választójog kiterjesztése volt az érdekük, de az elitek által vagy a már hatalomra került pártok épp a kiterjesztés megállításában

⁷ Ezt a változást többnyire az ipari forradalommal, technológiai fejlődéssel és az információáramlás gyorsulásával magyarázzák.

vagy legalább is lassításában voltak érdekeltek, így erősítve a pozíciójukat és gyengítve a fiatalabb pártokét. A második ilyen szempont a legitimitáció. A pártok megjelenésével a nóvum a „népkormányzat” megjelenése volt mely a korábbi kormányokkal ellentétben nem szakrális okokból, vagy hatékonyság miatt, hanem a lakossággal való jó kapcsolatra törekvés és reprezentativitás miatt tekinthető legitimnek. A harmadik – és a továbbiakban részletesebben is kifejtésre kerülő szempont a nemzetépítés vagy nemzeti integráció, melyben a pártok szerepe abban állt, hogy a felmerülő vallási vagy régiós és egyéb konfliktusokat kezeljék és mederben tartsák, ezzel meggátolva, esetleg megerősítve a nemzeti integrációt. A negyedik szempont a konfliktus kezelés hasonló az előbbihez, de időtávban eltérő, ugyanis jelen esetben a nap mint nap felmerülő konfliktusokról van szó, míg előbbinél mélyen gyökerező hosszútávokról. Az utolsó ilyen szempont pedig a politikai szocializáció, mely a nemzeti ünnepek, megemlékezések által valósultak meg. (LAPALOMBARA - WEINER, 1966/b)

A kötet tehát kitűnően bizonyítja egyrészt, a pártok és a politikai fejlődés között erős kapcsolat áll. Másrészt pedig, rávilágít arra, hogy az eltérő országok eltérő fejlődési utakat jártak be, s ezáltal a pártjaik és a pártrendszerük is különböző. Sőt a pártrendszerből következhetünk az adott ország jellemzőire is – annak fejlettségére, de az adottságaira is.

IV.4. A pártok és a nemzetépítés

A politikai fejlődés paradigmája a hidegháború időszakában élte virágkorát, s ebből következően a nemzetállami keretek között való gondolkodás jellemzi, ezért a nemzeti integráció és a nemzetépítés folyamatainak is kiemelt figyelmet szenteltek a narratíva kutatói – napjainkra viszont az érdeklődés a téma iránt jóval alábbhagyott. Az említett szempont beemelését az alábbi fejezetben indokolják egyrészt a fentebb említettek, de a feldolgozott könyv kiemelt érdeklődése is. Két fejezet kifejezetten erre a kérdéskörre fókuszál, az egyik Chambers fejezete mely a nemzetépítést vizsgálja az USA-ban (CHAMBERS, 1966) a másik pedig Emerson, aki a nemzeti integrációs folyamatok elemzi az Afrikai kontinensen (EMERSON, 1966) de Wallerstein is gyakran kitér a szempontra a szintén Afrikával foglalkozó tanulmányában (WALLERSTEIN, 1966).

Chambers megerősíti a fentebb leírtakat, miszerint a pártok és a politikai fejlődés állandó kölcsönhatásban vannak egymással, hiszen a politikai elit és a pártok vezetőinek reakciója a felmerülő kihívásokra nagy hatással van a politikai fejlődésre. Ez tetten érhető a pártok vezetőinek nyilvánosságra való erős befolyásánál. Lehetőségük van ugyanis tematizálni és narratívákat kialakítani a politikai térben megjelenő kérdésekkel kapcsolatban, ráadásul az politikai napirendet is képesek lehetnek alakítani – így a különböző nemzetiségi és vallási csoportok között az ellentéteket elsimítani ezzel elősegítve a nemzetépítést (CHAMBERS, 1966).

A folyamatok jobb átláthatósága érdekében általában – főleg az USA-ban és más demokratikusan fejlődött országokban – érdemesebb a pártrendszer hatását vizsgálni a politikai fejlődésre, ugyanis a pártok közötti interakciók és viszonyok befolyása a kiemelkedő. Kijelenthetjük, hogy – számos más faktor mellett – a pártok fejlődésének egyik motorja az államban levő csoportok közötti különbségek, s ezek minél nagyobbak, annál inkább erősítik a pártok fejlődését. (CHAMBERS, 1966). Ez logikus is, hiszen a különböző nemzetiségi, vagy vallási csoportok, esetleg a társadalmi réteghez tartozó közösségek mind szeretnék befolyásolni a döntéshozatali folyamatokat, ez pedig pártok létrehozására sarkallja őket, más esetben pedig már létező pártokat, hogy ezen csoportok érdekeit képviseljék és így beolvasszák őket a szavazótáborukba. Így megtörténik a konfliktusok becsatornázása és az ellentétek által generált feszültségek levezetése, elkerülve az állam szétesését, sőt erősítve a nemzeti integrációt.

Pártok szerepe az amerikai nemzetépítésben:

- Állandó politikai rendszer létrehozás és működtetése;
- Érdek artikuláció és érdek aggregáció, valamint a konfliktusok mederben tartása, ami megelőzi az állam felbomlását;
- A „részvételi válságra” adott megfelelő reakció, az állampolgári részvétel biztosítása a politikában.;
- Vezetők toborzása és képzése, akik alkalmasak megfelelő választ adni a felmerülő kihívásokra;
- A lakosság meggyőzése arról, hogy a fennálló keretek alkalmasak a pártok bevonásával alkalmasak, állampolgárok igényeinek kielégítése a pártok által;

- Amerikában a kétpártrendszer kialakulásának köszönhetően egy pártnak széleskörben kell, hogy társadalmi csoportokat és véleményeket képviseljenek – ezzel is hozzájárulva a fentebb említett konfliktusok mederben tartásához. De a kétpártrendszer más okokból is előnyös volt, mégpedig a vezetők viselkedésére is pozitív hatással volt, ugyanis a vezetők felemelkedése csak ezen pártok keretein belül valósulhatott meg, ezért a radikális törekvések rendszerint elhaltak, mivel a pártok alapszabályaival ellentétben álltak, a vezetők így pedig kénytelenek voltak mérsékelt keretek között politizálni (CHAMBERS, 1966).

Afrikában szintén kézzel fogható a pártok politikai fejlődésre gyakorolt erős hatása, már a koloniális hatalmak megdöntése előtt, de utána is. Az afrikai államok függetlenedési folyamatában a pártoknak kulcsszerep jutott, hiszen a külső hatalommal szembeni ellenállás és szuverenitásért való küzdelem – melyek az időszak központi kérdései – a pártok által voltak képviselve és végrehajtva. Természetesen az afrikai államokban is vannak eltérések a párt/pártrendszer és politikai fejlődést illetően is, azonban jellemző a függetlenedést követően az egypártrendszer kialakulása. Ez egyrészt oda vezethető vissza, hogy a külső hatalommal szemben fellépő nemzeti pártok különösen nagy befolyással bírtak – a törzsi alapokon működő szerveződések pedig nem tudták velük felvenni a versenyt.

Másrészt a nemzeti kormányok fő célja a nemzeti kiegyezés elérése is volt, ami a regionalizmus visszaszorításával is járt, ezzel garantálva a nemzeti integrációt (EMERSON, 1966). További praktikus érvek az egypártrendszer mellett, hogy a leghatékonyabbnak tekintették az effektív és stabil politikai rendszer kiépítéséhez, s ezzel együtt a választójog kiszélesítését, majd az általános választójog bevezetését is lehetővé tette, ami az időszakban alapvető követelmény volt egy állammal szemben. A stabil kormányzóhatalom kialakítása mellett pedig a nemzeti uralkodó osztály létrehozása is a pártok feladataihoz tartozott. Az egypártrendszer kialakulása azonban visszavetette a pártok szerepét és a párt aktivitást, így a Wallerstein szerint – ahogy a tanulmánya címe is mutatja – pártok hanyatlása „decline of the party” következett be a legtöbb országban főként a szubszaharai régióban. A függetlenedési és nemzetépítési folyamatok motorjai voltak, az egypártrendszer kialakulása okán és a folyamatok bizonyos szintjére való

eljutását követően visszaesett nemcsak a politikai életben, de a politikai fejlődést illetően is a szerepük (WALLERSTEIN, 1966).

V. Politikai Pártok negyven évvel később

LaPalombara úgy kezdi a könyv kiadását követően 40 évvel később írott tanulmányát (LAPALOMBARA, 2007), hogy a könyv állításainak egy része még ma is igaznak tekinthető, míg mások már nem tekinthetők érvényesnek. Azonban a tanulmánya vége felé nemcsak felveti a definíció újragondolásának esetleges szükségességét, de példát is hoz olyan szervezetre, melyet pártként ismer a nyilvánosság, azonban úgy véli az általuk támasztott kritériumok egyikének sem felel meg – ez pedig Berlusconi Forza Italia nevű szervezete. A negyven évvel korábbi felvetések közül továbbra is igaznak tekinti például, hogy a pártok és az általános választójog nem vezet feltétlenül a demokrácia kialakulásához. Az érvényüket veszített megállapítások elavulásának okát viszont a technikai fejlődésben látja, hiszen az akkor még nem látható technikai fejlődés átalakította a választások természetét a pártokat pedig belekényszerítette a változásba (LAPALOMBARA, 2007).

Egyértelművé vált, hogy pártok valóban politikai rendszertől teljesen függetlenül jönnek létre minden államban – legyen az demokrácia vagy totalitárius rendszer. Azok a hatalmon levők is, akik nem rendelkeznek párttal, idővel létrehoznak egyet a hatalmuk biztosítása érdekében. A tanulmány írásakor már a politikai eliteken kívül szerveződött pártok „externally created party” vannak többségben és elenyésző az elitek által létrehozott pártok száma (LAPALOMBARA, 2007).

Ami igazán különleges a tanulmányban, hogy a szempontok hasonlóak a könyvben használtakhoz, azonban más szemlélet okán eltérő az okfejtés célja. A könyvben a fő szempontok a nemzetépítés, konfliktuskezelés, politikai szocializáció, politikai részvétel és legitimáció. Ezek szintén felmerülnek, de ezúttal összefüggésbe kerülnek a demokrácia minőségével és a demokratikus fejlődéssel, ami a könyvben kevésbé volt jellemző. LaPalombara szerint a pártok már sokkal inkább érdekelték a konfliktusok és törésvonalak mélyítésében, az ellenfeleket ellenségként aposztrofálják és ezzel felerősítik a polarizációt a társadalomban (LAPALOMBARA, 2007), míg korábbiakban e

folyamatnak az ellenkezőjét igyekeztek végrehajtani. Paradox módon a politikai részvétel új formáinak megjelenése negatív módon hatott a demokratikus fejlődésre. Az egypártrendszereket illetően pedig az idő visszaigazolta Wallerstein tanulmányát (WALLERSTEIN, 1966) miszerint az egypártrendszerek a pártok visszaszorulását eredményezik, azonban nem feltételezték, hogy képesek olyan nagymértékű gazdasági fejlődésre, mint amilyet Kína is bemutatott (LAPALOMBARA, 2007).

A pártok átalakulásának fő okát az „elektronikus forradalomban” látja melyben a pártok célja inkább a hatalom befolyása és nem, mint reprezentatív intézmény vannak jelen a politikában. A pártok természetén felül megváltoztak a politikai harcok dinamikái is, és a rendelkezésre álló eszközök pedig kibővültek.⁸ Az ellenzéki pártok szerinte jobb pozícióba kerültek, mert többek számára elérhetőek a politikai harcokban használt eszközök és az eliten kívüliek is könnyebben hozzáférnek, valamint az állampolgárokkal való kapcsolatteremtés is könnyebbé vált, és egyszerűbb őket mobilizálni is (LAPALOMBARA, 2007).

A 2000-es évekre a pártok elveszítették a pártfegyelmet kikényszerítő képességüket, a választókkal együttesen változékonnyá váltak, a tagjaik pedig sokkal inkább egyénekként működnek. Megszűnt a befolyásos pártelit, gyakran cserélődnek a vezetők, ezzel még inkább szeszélyessé téve a pártot. Példának hozza erre Felipe Gonzalezt Spanyolországban, de Trump is kitűnő példa, mert képes volt a párt preferenciáival szemben felemelkedni a technikai fejlődés által létrejött új eszközök segítségével és a meggyengült párt befolyás miatt (LEVITSKY-ZIBLATT, 2018). A pártok legitimációja csökkenő tendenciát mutat, a klasszikus pártvezetők helyett spin doktoroké a főszerep. A volatilitás pedig érdekes módon pozitív előjelet kapott, hiszen a törésvonalak és erősödő polarizáció, valamint az exkluzív értékrendszer legalább illékonyabbak ezáltal. A pártok szerepével kapcsolatos – Lapalombara által negatívan értékelt – változásokat némileg árnyalja, hogy a demokratikus átmenetekben továbbra is fontos szerepe van a pártoknak és a politikai fejlődésre is kiemelt hatással vannak (LAPALOMBARA, 2007).

⁸ A cikk írásának idején az internet hatásai még nem érződhettek igazán, ekkor még a tv- rádió és a nyomtatott sajtó biztosítottak felületet a politikának, a közösségi média pedig egyáltalán nem voltak jelen, így lehetséges, hogy amit az „elektronikus forradalom” generált folyamatokat napjainkra tovább erősödtek.

VI. Konklúzió

Mindezek után visszatérhetünk a címben és a bevezetőben is említett kérdésünkre: vajon a politikai fejlődés iskolája produkált-e olyan eredményeket, amelyeknek a mai időszakban is van relevanciájuk, avagy az irányzat egy konkrét korszak szülöttje, és eredményei addig voltak érvényesek, ameddig a hidegháború tartott.

A LaPalombara és Weiner által szerkesztett kötet (mint ahogy a politikai fejlődésnek az 1. fejezetben bemutatott irodalma is) arról győz meg minket, hogy a politikai fejlődés irányzata egy szempontból feltétlen méltó a figyelmünkre, még akkor is, ha például ma már eléggé más a pártok szerepe és a nemzetépítéshez való viszonya, mint évtizedekkel korábban. Ez pedig az irányzatnak a történelmi szemlélete és a folyamatok iránti fogékonysága. Éppen ez a két fogékonyság hiányzott ugyanis a politikai fejlődést felváltó tranzitológiából: a tranzitológia a jelenre fókuszált, s mivel felfogása teleologikus volt, nemigen tudott mit kezdeni a folyamatszerű változásokkal.

A politikai fejlődés irányzata ellenben nagyon erős a történelem, az előzmények és a hagyományok vonatkozásában és van mondanivalója a politikáról, mint folyamatról. Ide hozhatnánk egy-egy példát a három alfejezetedből.

A politikai fejlődés egyik előnye, hogy megvizsgálja az adott állam vagy terület adottságait és azokat figyelembe véve igyekszik következtetéseket levonni és általános érvényű szabályszerűségek alkotása helyett az összefüggésekre fókuszál. Eltérő például a függetlenedett USA és a függetlenné vált Afrikai államok politikai fejlődésre. Afrikában a fragmentált törzsi tradíciókon alapuló afrikai országok politikai folyamatainak alakulása. Ahol a töredezettséget végül nem a sokpártrendszer kialakulása, hanem az egypártrendszer volt képes kezelni, s ez hosszabb távon pedig nem csupán a kisebb pártok eltűnését, de a pártok szerepének gyengülését is okozta. Ezzel szemben a politikai folyamatok eleinte a pártok erősödésével jártak például az USA-ban, ahol a konfliktusok mederben tartása a pártok részéről egyrészt elengedhetetlen volt az állam egyben tartásához, másrészt pedig a pártok szerepének megerősödését okozta.

A politikai fejlődés háttérbe szorulásának negatív tünetei LaPalombara negyven évvel később írott tanulmányának megállapításaival válnak még inkább láthatóvá. Ezen írásban a szerző megállapítja, hogy átalakult a pártok feladata, működése, csökkent a pártvezetők befolyása, és a képviseleti funkciót sem látják el többé. Azonban a tanulmány írásakor az internet és a közösségi média még nem volt meghatározó eszköz a politikusok kezében annyira mint ma, és fel is merül a kérdés, hogy ezek megjelenése hogyan hatott a politikai folyamatokra vagy akár a pártokra és azok szerepére.

Végeredményben tehát azért érvelünk a politikai fejlődés fogalmának rehabilitálása mellett, mert erősebb magyarázó elvnek gondoljuk, mint az utána következő magyarázó elvek közül a fentebb említetteket. Azt nem állítjuk, hogy a politikai fejlődés kategóriájával *mindent* meg tudunk magyarázni, azt azonban igen, hogy sok olyasmit is értelmezni tudunk, amit például a tranzitológia vagy a konszolidológia nem tudott. Ráadásul a politikai fejlődés irányzatának felfedezése ráirányítja a figyelmünket egy másik elfeledett témakörre, a politikatudomány történetének újrafelfedezésére is.

Irodalom

- BERMAN, Sheri (2007): How Democracies Emerge? Lessons from Europe. *Journal of Democracy*, January, 28-41.
- CHAMBERS (1966): Parties and Nation-Building in America in J. LaPalombara - M. Weiner (szerk) *Political Parties and Political Development*, pp. 79-106. Princeton, NJ: Princeton University Press
- CUTRIGHT, Phillips (1963): National Political Development: Measurement and Analysis. *American Sociological Review*, April, 253-264.
- DOORNBOS, Martin M. (1970): Political Development: the Search for Criteria. *Development and Change*, January, 93-115.
- Emerson (1966): Parties and National Integration in Africa in J. LaPalombara - M. Weiner (szerk.) *Political Parties and Political Development*, pp. 267-302. Princeton, NJ: Princeton University Press .
- Hagopian (2000): Political Development, Revisited. *Comparative Political Studies*, Volume 33, Issue 6-7, 880-911.
- HOPKINS, Raymond (1969): Aggregate Data and the Study of Political Development. *The Journal of Politics*, February, pp. P. 71-94.

- HUNTINGTON, Samuel P. (1965): Political Development and Political Decay. *World Politics*, April, 386-430.
- HUNTINGTON, Samuel P. (1968): Political Order in Changing Societies. Yale University Press
- KESSELMAN, Mark (1973): Order or Movement? The Literature of Political Development as Ideology. *World Politics*, October, pp. 139-164.
- LaPalombara – Wiener (1966) A The Origin and Development of Political Parties in J. LAPALOMBARA - M. WEINER (szerk.) *Political Parties and Political Development*, pp. 3-42. Princeton, NJ: Princeton University Press
- LaPalombara – Wiener (1966) B The Impact of Parties on Political Development (1966) B in J. LAPALOMBARA - M. WEINER (szerk.) *Political Parties and Political Development*, pp. 399-438. Princeton, NJ: Princeton University Press
- LAPALOMBARA J. (2007) Reflections on Political Parties and Political Development, Four Decades Later. *Party Politics*. ;13(2):141-154.
- LEVITSKY, S., Ziblatt, Daniel & Felcsuti Péter(ford), (2018). *A demokráciák halála*, Budapest.
- LIJPHART, Arend (1969): Consociational Democracy. *World Politics*, January, pp. 207-225.
- LIPSET, Seymour Martin (1959): Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy. *The American Political Science Review*, March, pp. 69-105.
- MANN, Michael (1970): The Social Cohesion of Liberal Democracy. *American Sociological Review*, June, pp. 423-439.
- PACKENHAM, Robert A. (1964): Approaches to the Study of Political Development. *World Politics*, Volume 17, Issue 1, October, pp. 108-120.
- PASQUINO, Gianfranco (é.n.): The Theory of Political Development. IPSA Paper. http://paper-room.ipsa.org/papers/paper_1539.pdf Utolsó letöltés: 2022. június 8.
- PYE, Lucien (1958): The Non-Western Political Process. *The Journal of Politics*, Augustus, 468-486
- Pye Lucien (1966) Foreword in J. LAPALOMBARA - M. WEINER (szerk.) *Political Parties and Political Development*, pp. V-VI. Princeton, NJ: Princeton University Press
- RIST, Gilbert (1990): 'Development' as a part of the modern myth: The western 'socio-cultural dimension' of 'development'. *The European Journal of Development Research*, 2. pp. 10-21.

RIST, Gilbert (2007): Development as a buzzword. *Development in Practice*, August, pp. 485-491.

ROKKAN, Stein (1968): Politics in the Smaller European Democracies: A Developmental Typology. *Comparative Studies in Society and History*, January, pp. 173-210.

TAYLOR, Charles Lewis (1972): Indicators of political development. *The Journal of Development Studies*. 3. pp. 103-109.

Wallerstein, Immanuel (1966) 'The Decline of the Party in Single-Party African States', in J. LAPALOMBARA - M. WEINER (szerk.) *Political Parties and Political Development*, pp. 201-216. Princeton, NJ: Princeton University Press

WALLERSTEIN, Immanuel (1992): The Concept of National Development, 1917-1989: Elegy and Requiem. *American Behavioral Scientist*, March, pp. 517-529.

WEINER, Myron (1965): Political Integration and Political Development. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 1. pp. 52-64.